

**ANNA MAZUR-PĄCZKA, AGNIESZKA PODOLAK-MACHOWSKA,
JOANNA KOSTECKA**

Katedra Biologicznych Podstaw Rolnictwa i Edukacji Środowiskowej, Uniwersytet Rzeszowski,
Wydział Biologiczno-Rolniczy

DYDAKTYKA FILOZOFII PRZYRODY - COHOUSING

Opisano rolę filozofii przyrody jako przedmiotu humanizującego. Celem opracowania było także zwrócenie uwagi na cohousing jako zjawisko sprzyjające budowaniu zrównoważonego rozwoju. Zagadnienie to zaproponowano jako temat rozpoczynający rozważania (w ramach przedmiotu „Filozofia przyrody”) prowadzące do akceptacji retardacji tempa przekształcania zasobów przyrodniczych. Przy użyciu ankiety zbadano stosunek wybranych grup studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego do idei cohousingu.

Słowa kluczowe: filozofia przyrody, cohousing, metody aktywizujące, retardacja tempa przekształcania zasobów przyrodniczych

I. WSTĘP

Dyskusja o potrzebie humanizacji życia, powrocie do etycznych wartości i podejmowaniu wysiłku aby poprawić relacje człowieka i przyrody trwa. Oznacza to, że można także postawić pytanie: Czy humanistyczne zajęcia są potrzebne np. informatykom i przyszłym inżynierom? Jak powinna być w takim razie prezentowana, należąca do tej grupy przedmiotów, „Filozofia przyrody”? Inżynierowie, informatycy i inni studenci kierunków inżynierskich często uważają, że zajmowanie się filozofią to czysta strata czasu. Jest takich przeciwników humanistyki dosyć dużo. Ich opór może wynikać z niewiedzy, że przedmiot z grupy nauk humanistycznych może być po prostu bardzo ciekawy, jako że odnosi się do badań nad człowiekiem jako istotą społeczną a także nad jego wytworami np. językiem, literaturą, sztuką czy historią.

W uzasadnieniu obecności w programach wszystkich studiów, przedmiotów humanizujących można postawić kilka grup argumentów. Pierwsza ma charakter praktyczny. Warto bowiem studiować na tym kierunku, po którym jest duże zapotrzebowanie na absolwentów, bo wiadomo, że z przyszłą pracą nie będzie problemów, ale ta perspektywa nawet przez następne kilka lub kilkanaście lat, na pewno będzie się okresowo zmieniać. Warto więc być bardziej wszechstronnym, bo gdy zapotrzebowanie np. na automatyków się zmniejszy, lepiej mieć szerokie horyzonty, co może nawet zagwarantować rezerwowo zawód. Kolejnym faktem o którym warto pamiętać jest to, że przedmiot filozoficzny lub nawet całe studia filozoficzne dają bardzo dobre podstawy do samodzielnego poszukiwania swojej życiowej drogi, specjalizacji lub nowego zawodu. Następny argument wynika z kolei z tego, że przy okazji przedmiotu humanizującego student w sposób naturalny ma szansę mieć odmienne zdanie od wykładowcy. Studia na kierunkach ścisłych mniej otwierają ku swobodnemu

DOI: 10.15584/pjsd.2016.20.15

myśleniu na temat przedmiotu nauki. Naukowa argumentacja jest z reguły przyjmowana i stąd często bierze się traktowanie wiedzy przekazywanej przez autorytet w sposób bezwarunkowy. Pociąga to za sobą brak krytyki dla wiedzy książkowej. Humanistyczne przedmioty na studiach zawodowych powinny więc nauczyć obywatela inżyniera krytycyzmu i pomóc obywatelowi inżynierowi podejmować decyzje o charakterze wspierającym partycypację w tworzeniu rozwoju swojego lokalnego społeczeństwa.

Obecny podział na nauki szczegółowe i ich specjalizacja mają źródło w osiągnięciach nauki i technologii XIX i XX wieku, ale choć jesteśmy przywiązani do tego podziału, wydaje się pewnym, że trwanie na tej drodze w XXI wieku jest błędem. Ponownie potrzebujemy bowiem holistycznego i zhumanizowanego rozumienia otaczającego nas świata. Będzie to sprzyjać budowaniu zrównoważonego rozwoju, który przy rozwiązywaniu problemów powinien skutecznie łączyć ze sobą elementy problematyki gospodarczej z problematyką społeczno-przyrodniczą. Spełniając podkreślone powyżej role, „Filozofia przyrody” stała się obecnie przedmiotem obowiązkowym nie tylko dla studentów kierunków biologicznych czy szeroko pojętych kierunków przyrodniczych [Sylabus a, b, c 2016]. Wkracza także do programów studiów technicznych [Sylabus d 2016]. Powinna być prowadzona jako przedmiot poszerzający horyzonty, humanizujący i przekonujący do podejmowania działań w kierunku poprawy relacji osobistych ze sobą samym, drugim człowiekiem i przyrodą.

Na kierunku Odnawialne Źródła Energii i Gospodarka Odpadami na Wydziale Biologiczno-Rolniczym Uniwersytetu Rzeszowskiego „Filozofia przyrody” jest obecna w programie studiów. Aby przekazywana wiedza była odbierana jako ciekawa, obok doboru treści prowokujących do dyskusji [Sylabus e 2016] wprowadzono efektywne i lubiane przez studentów, metody aktywizujące – wykład informacyjny, dyskusja dydaktyczna, burza mózgów, praca metodą szwajcarskiego sera czy z użyciem dyskusji wg zasady śnieżnej kuli. Filozofia przyrody jest tu przedmiotem który ma za zadanie otwierać studentów na dyskusję i aktywne uczestnictwo w odbywających się zajęciach. Aby uzyskać stopniowo rosnącą partycypację w tworzeniu przedmiotu przez studentów, wprowadzono projekt PASO [Kostecka i Mazur-Pączka 2015] a na jedne z pierwszych zajęć wybrano temat „cohousing – podstawy problemu”, jako temat łatwy i wprowadzający do dyskusji o potrzebie spowalniania (retardacji) tempa przekształceń zasobów środowiska [Dołęga 2010, Poskrobko 2010, Kostecka 2010, 2013].

Celem prezentowanego opracowania jest zwrócenie uwagi na cohousing jako zjawisko sprzyjające budowaniu zrównoważonego rozwoju a także zaproponowanie go jako tematu „na rozgrzewkę” w ramach przedmiotu „Filozofia przyrody”, prowadzonego metodami aktywnej edukacji. W publikacji pokazano także stosunek wybranych grup studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego do zagadnienia „cohousing”. Poniższe opracowanie może ułatwić przemyślenie sposobów ograniczania wpływu człowieka na środowisko.

II. MATERIAŁ I METODY PRACY

Opracowanie oparto na studium problemu i analizie wybranego piśmiennictwa. Stosunek do zagadnienia „cohousing” badano przy pomocy ankiety skierowanej do 100 wybranych losowo studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego (kierunków Rolnictwo, Architektura Krajobrazu, Odnawialne Źródła Energii oraz Ochrona Środowiska). Wśród ankietowanych kobiety i mężczyźni stanowili po 50% respondentów. Ankieta zawierała 6 pytań zamkniętych i 3 otwarte oraz weryfikowała poniższe założenia:

1) Badani znają termin cohousing (pytania: *Czy znasz pojęcie „cohousing”?; *Jeśli tak, to co ono oznacza - wybierz najbardziej poprawną odpowiedź);

- 2) Badani znają przykład cohousingu w Polsce i na świecie (pytania: *Czy słyszałeś o mieszkaniach /domach /osiedlach cohousingowych w Polsce i na świecie? *Jeśli tak, to podaj przykład);
- 3) Badani uważają, że cohousing przyczynia się do retardacji tempa przekształcania zasobów (pytania: * Czy cohousing przyczynia się do spowolnienia tempa przekształcania zasobów; *Jeśli tak, to dlaczego?);
- 4) Badani chcieliby mieszkać we wspólnocie cohousingowej.

Zapytano także o to jak życie we wspólnocie cohousingowej może zmniejszyć negatywny wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze dając w pytaniu zamkniętym możliwość wielokrotnego wyboru odpowiedzi, które zaprezentowano po opracowaniu danych na rycinie.

III. DLACZEGO COHAUSING I CZYM JEST TA KONCEPCJA?

Cechą współczesnej cywilizacji jest wykładniczo rosnąca liczebność ludzi na Ziemi. Obecnie zamieszkuje ją 7,2 miliarda i tylko część tej globalnej populacji respektuje prawa przyrody [Kostecka 2010]. Społeczeństwa konsumpcyjne wywierają natomiast wielowymiarowy i nieodwracalny wpływ na przyrodę, co prowadzi do degradacji środowiska przyrodniczego. Według Milenijnej Syntetycznej Oceny Ekosystemów [2005] 60% świadczeń ekosystemów uległo obecnie degradacji. Dzieje się tak m.in. na skutek spadku różnorodności biologicznej, nadmiernej eksploatacji zasobów, wprowadzania zanieczyszczeń oraz toksycznych związków do powietrza, wód i gleby. Wobec powyższego nie można już zakładać, że ekosystemy Ziemi będą zdolne do zapewnienia warunków życia dla przyszłych pokoleń. Zagrożenia wynikające z wyczerpywania się zasobów surowcowo-energetycznych i biologicznych zmuszają także do redukcji emisji dwutlenku węgla. Nasze codzienne życie wg modelu konsumpcyjnego zużywa ogromne ilości paliw kopalnych. Pochłania je także gospodarka, transport, produkcja żywności a także budownictwo mieszkaniowe. Za znaczną część zużycia dwutlenku węgla odpowiedzialny jest każdy obywatel [Popkiewicz 2012].

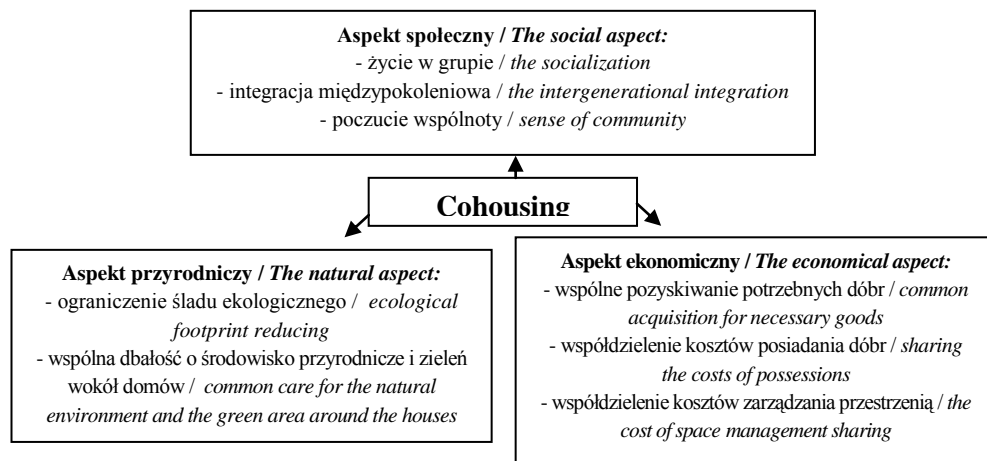
Wielu mieszkańców współczesnych miast chce mieszkać wygodnie ale pragnie zarówno więzi sąsiedzkich jak i niezależności. Z drugiej strony, problemy środowiskowe nie są dla nich obojętne. Dlatego chcą prowadzić zrównoważony oraz bardziej pro-środowiskowy styl życia. Odpowiedzią na wspomniane potrzeby może być *cohousing* czyli "*community housing*" (ang. wspólnota zamieszkiwania). Polega on na posiadaniu własnego mieszkania lub części domu, gdzie zasadą jest partycypacja społeczna mieszkańców zarówno w procesie projektowania osiedla jak i dzielenia odpowiedzialności za jego utrzymanie i eksploatację [Wolska 2014a]. Kolebką cohousingu jest Dania, gdzie w 1964 roku powstał pomysł tworzenia nowego typu osiedli przyjaznych dla środowiska i zapewniających bezpieczne otoczenie dla dzieci. Obecnie w Dani około 5% domostw skupionych jest we wspólnotach cohousingowych. Idea ta popularna jest również w pozostałych krajach skandynawskich i zyskuje popularność w Ameryce Północnej oraz Wielkiej Brytanii [Ekowioski 2008].

Cechą charakterystyczną cohousingu jest zaprojektowanie we wspólnocie dwóch typów przestrzeni – publicznej oraz prywatnej. Przestrzeń publiczna to teren wspólny, integrujący mieszkańców np. jadalnia, pralnia, siłownia, świetlica, biblioteka, warsztat, warszwywnik oraz miejsca do rekreacji. Przestrzeń prywatną stanowią indywidualne mieszkania lub domy.

Oprócz wspólnie zaprojektowanej przestrzeni, wyznacznikiem cohousingu jest samodzielne zarządzanie posiadanymi obiektami i otaczającym je terenem. Rolę administratora pełni tu grupa sąsiedzka a decyzje dotyczące życia podejmowane są wspólnie. Współmieszkańcy organizują się w mniejsze podgrupy, które ustalają plan działania w zakresie np. administracji, finansów, komunikacji i rozwiązywania konfliktów, funkcjonowania terenów zielonych, konserwacji budynków czy wyposażenia przestrzeni publicznej [Heeks 2007, Wolska 2014a].

IV. COHAUSING A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Idea cohausingu wpisuje się w aspekt społeczny, przyrodniczy i ekonomiczny realizacji zrównoważonego rozwoju (ryc. 1). Funkcjonowanie we wspólnotach cohausingowych pozwala zmniejszyć ślad ekologiczny m.in. poprzez mniejsze zużycie energii i wody, wspólne używanie samochodów, wspólne robienie zakupów, uprawę warzyw i owoców, hodowanie drobnego inwentarza, mniejsze obciążenia środowiska odpadami oraz bardziej racjonalne zarządzanie przestrzenią.

Ryc. 1. Zrównoważony rozwój i cohousing [opracowanie własne]
Ryc. 1. Sustainable development and cohousing [own elaboration]

Obok aspektu środowiskowego cohousing wpisuje się również w aspekt społeczny zrównoważonego rozwoju. Istotnym elementem dobrze funkcjonującej grupy cohausingowej jest bowiem partycypacja mieszkańców. Może ona przybierać różne formy począwszy od projektowania osiedla czy też domu, po ich utrzymywanie i dzielenie kosztów eksploatacji [Heeks 2007]. Także według Wolskiej [2014b] życie we wspólnocie cohausinowej daje szereg korzyści społecznych, do których należą np.: poczucie wspólnoty mieszkańców, zacieśnianie więzi sąsiedzkich, możliwość dzielenia pasji i zainteresowań, które mogą stać się okazją do tworzenia nowych ciekawych projektów. Cohousing stanowi alternatywę dla wszechobecnej izolacji i anonimowości w blokach oraz domach jednorodzinnych, w których trudno liczyć na bliższe więzi czy też drobną pomoc sąsiedzką. Życie na osiedlu gdzie sąsiedzi dobrze się znają oraz mają wspólne cele jest bardziej bezpieczne. Potencjalny złodziej zostanie szybko zauważony, co wpływa na wzrost poczucia komfortu mieszkańców [Karaś i in. 2014].

Idea współzamieszkiwania stawia też wyzwania, wymaga umiejętności dopasowania się do innych ludzi, zaangażowania w opiece nad wspólnym dobrem (siłownia, biblioteka, pralnia itp.), zdolności do prowadzenia dialogu, otwartości, ale również konstruktywnego rozwiązywania konfliktów, aby nie doprowadzić do rozpadu grupy.

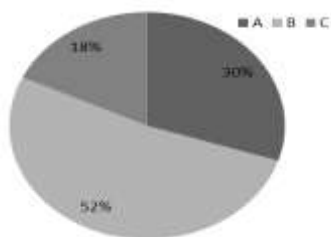
Wspólne zakupy, transport, uprawianie warzyw i owoców redukuje koszty życia na co dzień. Pomoc w opiece nad dziećmi oraz organizacja czasu wolnego najmłodszych w specjalnie przystosowanej i wyposażonej bawialni zmniejszają koszty wynajmu opiekunek oraz kupna nowych zabawek. Inicjatywy cohausingowe pomagają więc ograniczyć wydatki na zakup czy też wynajem mieszkania lub domu ze względu na zmniejszenie powierzchni prywatnej. Dla części młodych ludzi oraz dużej grupy starszych osób, cohousing jest wielką szansą na posiadanie i utrzymywanie własnego domu, na którego samodzielny zakup nie byłoby ich stać.

V. STOSUNEK BADANYCH STUDENTÓW DO COHOUSINGU

Analiza materiału ankietowego pozwoliła stwierdzić, że 30% respondentów wskazało, że zna termin „cohousing” (ryc. 2). Poprawną definicję pojęcia - posiadanie własnego mieszkania lub części domu, w których zasadą jest partycypacja społeczna mieszkańców w procesie projektowania osiedla oraz dzielenie odpowiedzialności za jego utrzymanie i eksploatację, potrafiła wybrać niej niż połowa pytaných studentów (42%).

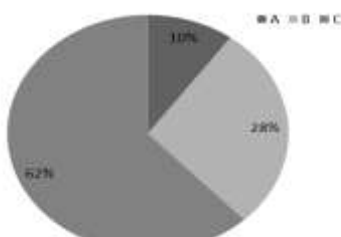
Sprawdzono także znajomość przykładów cohousingu w Polsce i na świecie. Zaledwie 8% respondentów deklarowało, że slyszalo o mieszkaniach / domach / osiedlach cohousingowych. Jako miejsca znane z idei cohousingu studenci najczęściej wymieniali w Polsce - Wrocław, w Europie - Danię, Holandię i Belgię, a na świecie - Stany Zjednoczone.

Sprawdzając założenie: badani uważają, że cohousing może być narzędziem retardacji tempa przekształcania zasobów przyrody wykazano, że zaledwie 10% ankietowanych odpowiedziało tak (ryc. 3). Studenci którzy twierdzili, że wspólnoty cohousingowe przyczyniają się do retardacji tempa przekształcania zasobów uważali, że wpływają one głównie na zmniejszenie konsumpcji, niższe zużycie energii elektrycznej, bardziej zrównoważony tryb życia oraz racjonalne wykorzystanie przestrzeni.

A – tak / yes, B – nie /no, C – nie wiem / don't know

Ryc. 2. Czy znasz pojęcie „cohousing”?
Fig. 2. Do you know „cohousing” definition?

A – tak / yes, B – nie /no, C – nie wiem / don't know

Ryc. 3. Czy Twoim zdaniem cohousing przyczynia się do spowolnienia tempa przekształcania zasobów?
Fig. 3. Do you think that „cohousing” may help to slow the rate of transformation of resources?

Pytanie „Co badani myślą o cohousingu jako metodzie budowania zrównoważonego rozwoju?” najwięcej skojarzeń wiązało z odpowiedzią „zrównoważone wykorzystanie przestrzeni” (48%), „mniejsze zużycie wody” (38%), „mniejsze zużycie energii” (32%). Wspólne uprawianie roślin lub hodowanie drobnego inwentarza miało tylko 11% uwagi czytających ankietę (tab. 2).

Tabela 2 – Table 2

Jak życie we wspólnocie cohousingowej może zmniejszyć wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze? (możliwość wielokrotnego wyboru) [odpowiedzi w %] / How life in the cohousing community can reduce the human impact on the natural environment? (multiple choice) [answers in %]

przez bardziej zrównoważone wykorzystanie przestrzeni / through more sustainable use of space	48%
przez mniejsze zużycie wody / through reduced water consumption	38%
przez mniejsze zużycie energii / through reduced energy consumption	32%
przez bardziej zrównoważony tryb życia poszczególnych mieszkańców dających przykład / through a more sustainable lifestyle of each citizens giving an example	26%
przez mniejszą emisję gazów cieplarnianych / through lower emissions of greenhouse gases	22%
przez zmniejszenie śladu ekologicznego / through reducing ecological footprint	18%
przez bardziej zrównoważone zakupy / through more sustainable shopping	18%
przez mniejsze obciążenie środowiska odpadami / through reduced environmental burden of waste	16%
przez wspólne uprawianie roślin lub hodowanie drobnego inwentarza / through common cultivation of plants or breeding of small livestock	11%

W kwestionariuszu weryfikowano również chęć zamieszkania przez ankietowanych we wspólnocie cohousingowej. Zaledwie 8% pytaných chciałoby zamieszkać w kooperatywie sąsiedzkiej a 66% nie miało zdania w tej kwestii. Ankietowani, jako pozytywne strony zamieszkania w społeczności cohousingowej wymieniali możliwość poznania nowych osób, otwarcie na sąsiadów, prowadzenie bardziej towarzyskiego stylu życia. Nie bez znaczenia było dla nich również mniejsze zużycie zasobów naturalnych oraz bardziej prośrodowiskowy styl życia. Przeciwnicy mieszkania we wspólnocie cohousingowej obawiali się braku niezależności przy podejmowaniu decyzji oraz częstych konfliktów między współmieszkańcami przy braku spokoju i prywatności.

VI. PODSUMOWANIE

Filozofia przyrody jest przedmiotem do którego studenci studiów inżynierskich mogą mieć różnicowany stosunek. Jedni polubią go od razu, bo są go ciekawi, inni będą się go bać nie mając pewności czy jako „ścisłowcy” poradzą sobie z wymaganiami prowadzącego przedmiot. Można ich albo zainteresować zestawem proponowanych zagadnień, lub zaciekawić metodą prowadzenia zajęć. Wykazano wielokrotnie, że metody aktywizujące są przez studentów lubiane, bo między innymi odciążają proces edukacji z monotonii i konkurencyjności, przedstawiając go na współpracę i uczenie się od siebie nawzajem. Temat cohausingu, jako nowy i jeszcze „nie przegadany” sprawdził się jako temat na rozgrzewkę, zachęcając studentów do prostych i łatwych komentarzy i wspólnego poszukiwania uwarunkowań budowania bardziej pro-środowiskowego i pro-społecznego życia.

Cohousing w Polsce jest pojęciem nowym i mało znanym. Potwierdzić to mogą wyniki przeprowadzonej ankiety, gdy niewielka część ankietowanych (8%) potrafiła podać przykłady miejsc znanych z idei cohausingu. Respondenci, którzy zdawali sobie sprawę z wpływu cohausingu na zmniejszenie negatywnego oddziaływania człowieka na środowisko wiązali je głównie z inwestycjami w nowoczesne systemy pozyskiwania energii, które są opłacalne ekonomicznie i szybciej się zwracają we wspólnotach cohousingowych niż w przypadku pojedynczych mieszkań czy domów. Omawiając wyniki przeprowadzonej ankiety należy zwrócić uwagę na edukacyjne znaczenie badań ankietowych. Respondent zastanawiając się nad odpowiedzią na pytania poszerza swoją wiedzę w obszarze podejmowanym przez ankietera.

W Polsce idea współbudowania rozpowszechniona była dotąd głównie w obszarach wiejskich, gdzie na działkach przekazywanych przez rodziców lub dziadków, rodzeństwo często nawet z rodzicami, podejmowało wspólne przedsięwzięcie budowlane. Obecnie mieszkańcy miast coraz częściej są zniechęceni sposobem prowadzenia inwestycji przez firmy deweloperskie oraz nie akceptują metod zarządzania obiektami przez spółdzielnie - dlatego próbują wspólnie ze znajomymi budować, a później zarządzać powstałymi nieruchomościami [Puch 2009]. W ostatnich latach zwłaszcza w większych miastach polskich np. we Wrocławiu, Krakowie, Warszawie czy Gdańsku powstają projekty osiedli przyjaznych ludziom. Są one przeznaczone dla osób świadomych ekologicznie, którym bliska jest idea zrównoważonego rozwoju. Prowadzone są tam spotkania informacyjne oraz szkolenia dotyczące funkcjonowania wspólnot cohousingowych oraz możliwości ich rozwoju w warunkach polskich.

Temat cohausingu sprawdził się jako zagadnienie prowokujące dyskusję studentów, ponieważ w ostatnich latach, poszukuje się sposobów na zmniejszenie społecznego śladu ekologicznego. Po okresie wolności międzypokoleniowej (zapewniającej każdej młodej rodzinie możliwość osobnego zamieszkiwania) na świecie, a także w niektórych miastach polskich (Wrocław, Kraków, Warszawa, Gdańsk) powstają inicjatywy wspólnot osiedli cohousingowych. Osiedla te są przeznaczone dla osób dbających o głębsze relacje

z sąsiadami i chcących tworzyć gospodarstwa domowe z innymi ludźmi. Pozwala to na wprowadzanie rozwiązań świadomych ekologicznie i istotnych dla realizacji zrównoważonego rozwoju. Funkcjonowanie we wspólnotach cohousingowych niesie szereg korzyści społecznych, środowiskowych i ekonomicznych.

VII. WNIOSKI

1. Filozofia przyrody jest przykładem przedmiotu humanizującego, którego rolę na studiach inżynierskich należy docenić w kontekście podejmowania rozważań o sobie samym i na temat więzów człowieka z przyrodą.
2. Przekonanie studentów studiów inżynierskich do zaangażowania się w naukę przedmiotu humanizującego nie jest łatwe. Można to zrobić poprzez zainteresowanie rozważanymi problemami a to najłatwiej osiągnąć poprzez zajęcia z aktywną edukacją.
3. Zagadnieniem doskonale nadającym się do wykorzystania w różnych ćwiczeniach aktywizujących, jest „cohousing”.
4. Pomimo, że przebadana grupa studentów nie wykazała się znajomością pojęcia „cohousing” i jedynie 10% ankietowanych wyraziło opinię, że idea współbudowania i współzamieszkiwania może wpłynąć na spowolnienie tempa przekształcania zasobów przyrodniczych, to można mieć nadzieję, że przeprowadzona ankieta spełniła funkcje edukacyjne.

BIBLIOGRAFIA

1. Dołęga J. 2010. Problem retardacji w sozologii systemowej i zasadach zrównoważonego rozwoju. W: (red.) J. Kostecka. Retardacja materialnego przekształcania zasobów przyrodniczych. Osiągnięcia, problemy, perspektywy. Biuletyn KPZK PAN. Warszawa. 242. s. 12-26.
2. Ekowioski. 2008. Cohousing - sposób na życie [Dokument elektroniczny: http://zielona.org/Cohousing_sposob_na_zycie, data wejścia 20.08.2016]
3. Heeks A. 2007. Cohousing - Alan Heeks explores why cohousing can radically reduce your carbon footprint – and make you happy. Permaculture magazine. 52. 23-26.
4. Karaś A., Karaś P., Chmiel A. 2014. Socjalne osiedle mieszkaniowe typu cohousing. Gdańsk. Orunia. [Dokument elektroniczny: <http://midi-architekci.pl/pl/domy-pasywne-i-energooszczedne/socjalne>, data wejścia 11.09.2016]
5. Kostecka J. 2010. Retardacja przekształcania zasobów przyrodniczych jako element zrównoważonego rozwoju. Biuletyn KPZK PAN. 242. s. 27-49.
6. Kostecka J. 2013. Retardacja tempa życia i przekształcania zasobów przyrody – wybrane implikacje obywatelskie. Inżynieria ekologiczna. 34. s. 38-52.
7. Kostecka J., Mazur-Pączka A. 2015. Przykład aktywnego nauczania na przedmiocie „Filozofia przyrody” - projekt PASO („pytaj – aktywnie szukaj odpowiedzi”). Polish Journal for Sustainable Development. 19:75-82.
8. Milenijna Syntetyczna Ocena Ekosystemu. 2005. [Dokument elektroniczny: <http://www.maweb.org>, data wejścia 14.07.2016]
9. Popkiewicz M. 2012. Świat na rozdrożu. Wydawnictwo Sonia Draga. ss. 552.
10. Poskrobko B. 2010. Nowe podejście do bogactwa przyrodniczego, jako podstawa retardacji wykorzystania zasobów. W: (red.) J. Kostecka. Retardacja materialnego przekształcania zasobów przyrodniczych. Osiągnięcia, problemy, perspektywy. Biuletyn KPZK PAN. Warszawa. 242. s. 50-64.

11. Puch P. 2009. Cohousing – sposób na dom czy sposób na życie? [dok. elektroniczny: <http://www.krn.pl/arttykul/cohousing-sposob-na-dom-czy-sposob-na-zycie,691>, data wejścia: 19.07.2016]
12. Sylabus a: Filozofia przyrody na I roku (II stopień) biologii Uniwersytetu Warszawskiego [dok. elektroniczny: [https://usosweb.uw.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot\(prz_kod:3501-FP-U\)](https://usosweb.uw.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot(prz_kod:3501-FP-U)) data wejścia: 6.10.2016]
13. Sylabus b: Filozofia przyrody na II roku ochrony środowiska (specjalność biologia środowiska, chemia środowiska) na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego [dok. elektroniczny:https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&prz_kod=WCh-OBoCo201-12, data wejścia: 7.10.2016]
14. Sylabus c: Filozofia przyrody na I roku biochemii na Wydziale Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego [dok. elektroniczny: https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=WBt-ZZ55, data wejścia: 8.10.2016]
15. Sylabus d: Filozofia przyrody na kierunku Technologia Chemiczna na Wydziale Energetyki Paliw Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie [dok. elektroniczny: http://www.syllabus.agh.edu.pl/2016-2017/pl/magnesite/shared_modules/3633/connection/stc-1-121-s-filozofia-przyrody, data wejścia: 9.10.2016]
16. Sylabus e: Filozofia przyrody na OZEiGO na Wydziale Biologiczno- Rolniczym Uniwersytetu Rzeszowskiego. KBPRiEŚ. Wydział Biologiczno-Rolniczy.
17. Wolska A. 2014a. Na czym polega cohousing. W: (red.) A. Wolska, D. Cieślík. Współżycie cohousing - nowoczesny sposób na budowanie i mieszkanie. Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej. Kraków. 4-12.
18. Wolska A. 2014b. Wyzwania i zalety mieszkania w grupie. W: (red.) A. Wolska, D. Cieślík. Współżycie cohousing - nowoczesny sposób na budowanie i mieszkanie. Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej. Kraków. 12-13.

DIDACTICS OF PHILOSOPHY OF NATURE - COHOUSING

Summary

The role of "Philosophy of Nature" as a humanizing course was described. The aim of the elaboration was also to draw attention to the phenomenon of cohousing as effective in building sustainable development. The topic (as a part of the subject "Philosophy of Nature") was proposed as a start for considerations leading to the acceptance of the retardation of the rate of natural resources transformation. Using a questionnaire, the knowledge on cohousing was examined among some selected groups of students of the University of Rzeszow. This study may encourage the respondents to rethink the ways of reducing the negative human impact on the natural environment.

Keywords: "Philosophy of Nature", cohousing, active methods for teaching, retardation of the rate of natural resources transformation